

Carstul din zona **Farcu**

Bazinul văii Șteazelor, Munții Pădurea Craiului

Paul DAMM • „Z” Oradea, Ovidiu MĂRCUȘ, Tamás BRUNCSÁK • „Cristal” Oradea

This papers presents a small but interesting karstic area, situated in the Southern part of Pădurea Craiului Mountains.

After a brief presentation of the exokarst there are detailed descriptions of the caves of the area, which were formed within two distinct periods of karstification: Pleistocene, respectively, Middle Pleistocene - Holocene.

Introducere

Partea central-sudică a Munților Pădurea Craiului etalează un relief domol, dominat de platouri carstice, delimitate între ele de văi adânci și înguste. Constituția petrografică extrem de variată a condus la nașterea unor forme masive în regiunile în care aflorază rocile necarstificabile, respectiv a unui relief carstic spectaculos în zonele cu substrat carbonatic.

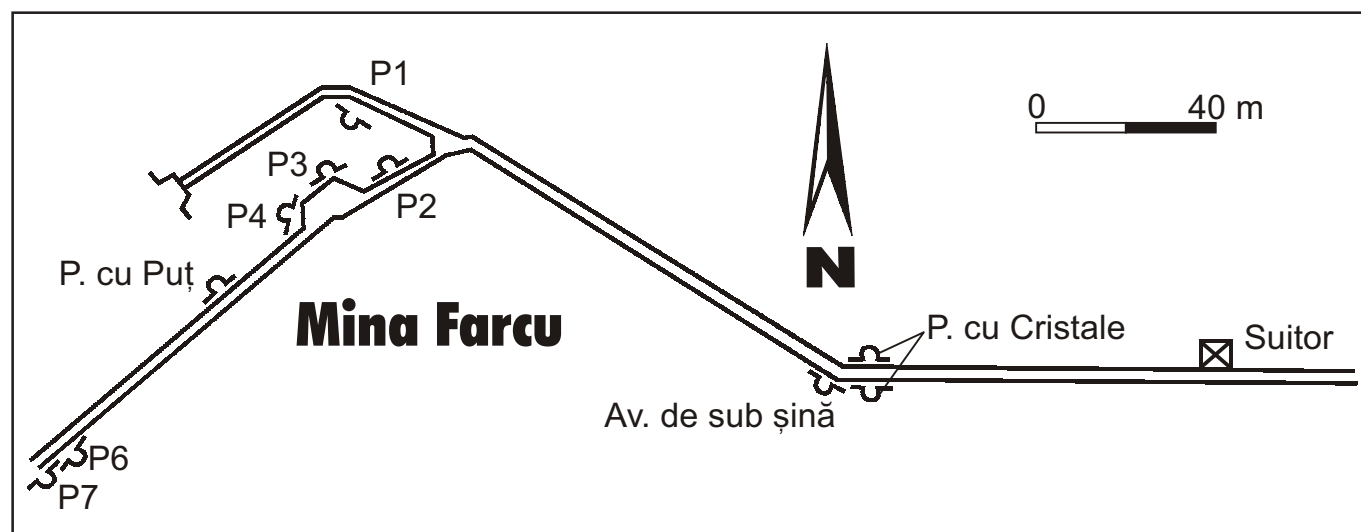
Cercetările geospeologice efectuate au condus la inventarierea a peste 500 de peșteri, majoritatea aparținând principalelor sisteme hidrocarstice din zonă (Izbulul Roșiei, Toplița de Roșia, Toplița de Vida și Runceșor - Bulbuci).

Materialul de față își propune prezentarea carstului din zona Dealul Farcu, care și-a câștigat celebritatea în urma descoperirii, prin avansarea unei lucrări miniere, a peșterii omonime. Cavitataea, extraordinar de frumos concreționată a fost însă complet vandalizată în doar câteva săptămâni de la descoperire.

Istoricul cercetărilor

Primele cercetări speologice efectuate de către Institutul de Speologie „Emil Racoviță” prin Teodor Rusu și CSA Cluj - Napoca, s-au desfășurat la nivelul anilor '70-'80, ocazie cu care se descoperă Peștera din Oșiel. În 1985 cercetările sunt reluate de Paul Damm și Eva Damm („Z” Oradea), fiind descoperite Peșterile din Coasta Oanchii și Poșiștăul de la Holde.

În 1987 în urma avansării frontului de înaintare al Galeriei Farcu este interceptată o peșteră extraordinar concreționată. Deși închisă prompt cu o poartă metalică, soarta peșterii este pecetluită de interceptarea frontală a cavității de către lucrarea minieră. Explorarea peșterii a fost realizată de către C.S. „Speodava” Ștei, iar cartările (ambele pierdute până în prezent), în mod independent de către Speodava și C.S. „Acces” Oradea. În 1994 peștera este recartată de P. Damm („Z”), M. Venzel, Erika Posmoșanu - Tallodi și R. Huza (Muzeul Țării Crișurilor).

Cercetările sunt reluate în 2002 sub coordonarea lui O. Mărcuș de către C.S. „Cristal” Oradea, ocazie cu care sunt explorate 6 noi cavități interceptate de galeria planului înclinat din Mina Farcu. Sistematizarea zonei a fost efectuată în 2003 de către cluburile de speologie „Cristal” și „Z” din Oradea.

Context geografic și geologic

Zona Farcu este situată în partea central - sudică a Munților Pădurea Craiului, în bazinul superior al Văii Roșia (bazinul Crișului Negru), pe teritoriul administrativ al Comunei Roșia (județul Bihor). Arealul studiat are o suprafață de 4,5 kmp, fiind delimitat de Valea Șteazelor la nord și Valea Lazuri la sud. Dealul Farcu este un platou carstic ușor ondulat situat la 375-400 m altitudine, aparținător suprafeței de nivelare Fertișag (Dumbrăvița), cu numeroase doline de mari dimensiuni și câmpuri de lapiezuri parțial acoperite de cuvertura de sol.

Din punct de vedere geologic (Ionescu și Ionescu 1991), zona este formată predominant din calcare inferioare cu pachiodonte (Neocomian - Apțian inferior) respectiv calcare recifale albe - de Farcu - Oxfordian -Tithonic inferioare în partea de est a perimetrului, ambii termeni aparținând Unității de Bihor. Subordonat în partea de vest apar marne și calcare grezoase Senoniene, respectiv nisipuri și pietrișuri cuaternare în albiile văilor limitrofe.

În limitele zonei studiate există un singur curs de suprafață cu debit mic (1 l/

sec.) în Hârtopul Doaghiului, având o lungime de cca. 50 m. Apele subterane din perimetru se descarcă prin Izvorul din Coasta Oanchii - cu caracter temporar - (baz. Șteazelor) și Peștera Oșiel (baz. Lazuri) care drenează probabil și apele din Hârtopul Doaghiului.

Exocarstul

Exocarstul din zona Dealul Farcu este dominat de către doline. Sunt intraformaționale, au forme care trec de la rotund la alungit, diametre de max. 70 - 80 m și adâncimi de până la 15-20 m. Trei dintre depresiunile identificate pot fi încadrate în categoria uvalelor, remarcabil fiind Hârtopul Doaghiului. Lapiezurile apar practic pe întreaga suprafață carstificabilă, sunt de dimensiuni mari, dar sunt descoperite în doar mică măsură de sub cuvertura de sol. În perimetrul cercetat nu au fost semnalate câmpuri de lapiezuri tipice.

Endocarstul

Endocarstul este format din 13 cavități naturale care cumulează 839 m dezvoltare și 155,2 m denivelare. Un număr de 9 dintre acestea nu au deschidere naturală accesibilă de la suprafață, ele fiind interceptate de galeriile Minei Farcu.

Peștera 1 din Coasta Oanchii

L=8,5 m; D=2,3 (-1,7;+0,6) m

Cu ocazia construcției drumului minier Ponița - Farcu, la 50 m de podul de peste Valea Șteazelor a fost interceptată o mică cavitate activă, formată dintr-o mică sală, din care la nivelul tavanului se desprinde o galerie strâmtă, parcursă de activ. Ramura descendentă este colmatată cu material căzut de la suprafață.

Peștera 2 din Coasta Oanchii

L = 11 m; D = -5 m

La 20 m amonte de P1, la 25 m altitudine, în același versant stâng al Văii Șteazelor apare o cavitate de tip abri, puternic afectată de procesele de versant. Cavitata este formată dintr-o sală unică de 2,5/3,5/6 m în care debușează un aven adânc de 5 m.

Poșiștăul de la Holde

Este situat în Hârtopul Doaghiului la o altitudine de 360 m. Cavitata este formată dintr-un puț unic, escavat parțial în argilă lateritică, care se îngustează sub formă de pâlnie.

Peștera 1 din Mina Farcu

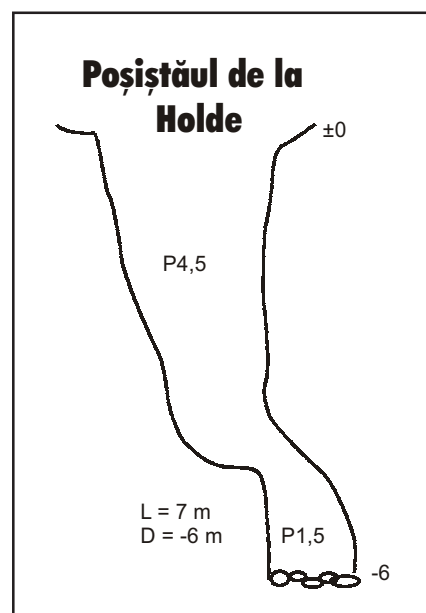
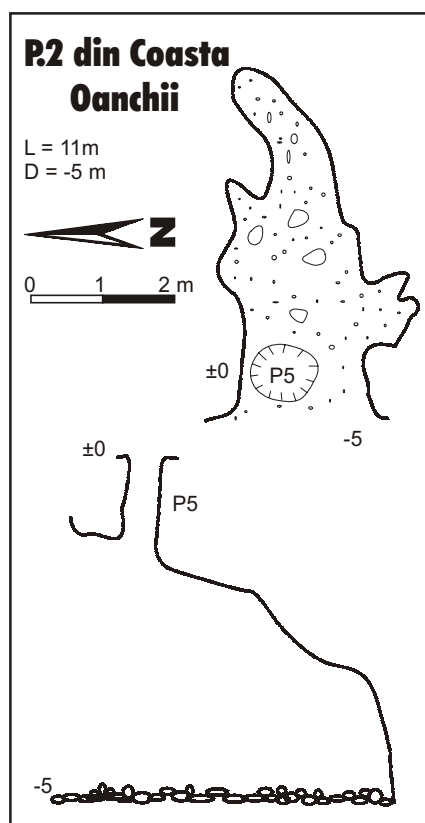
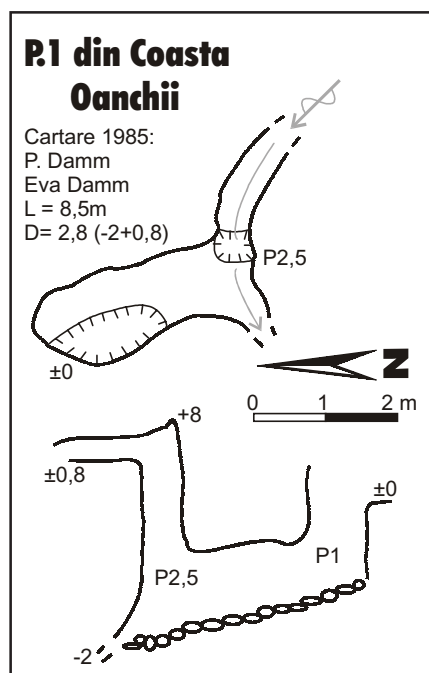
L = 12 m; D = 11(-4; +7) m

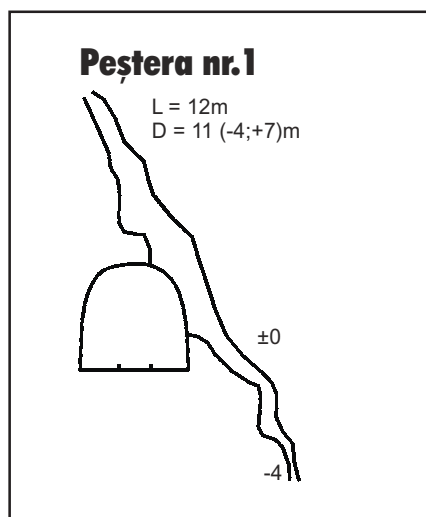
P.1 este un segment penetrabil dintr-o conductă subverticală strâmtă, formată datorită acțiunii apelor de infiltrație. Cavitata este situată la 40 m distanță de la intrarea în mina Farcu.

Avenul de sub Șină

L = 52m ; D = 18,4 (-10,2; +8,2) m

Avenul, situat la metrul 175 în podeaua galeriei miniere, debutează cu un P 10,2 având dimensiunile de 1,2/0,8 m, baza puțului fiind colmatată cu steril. La cota

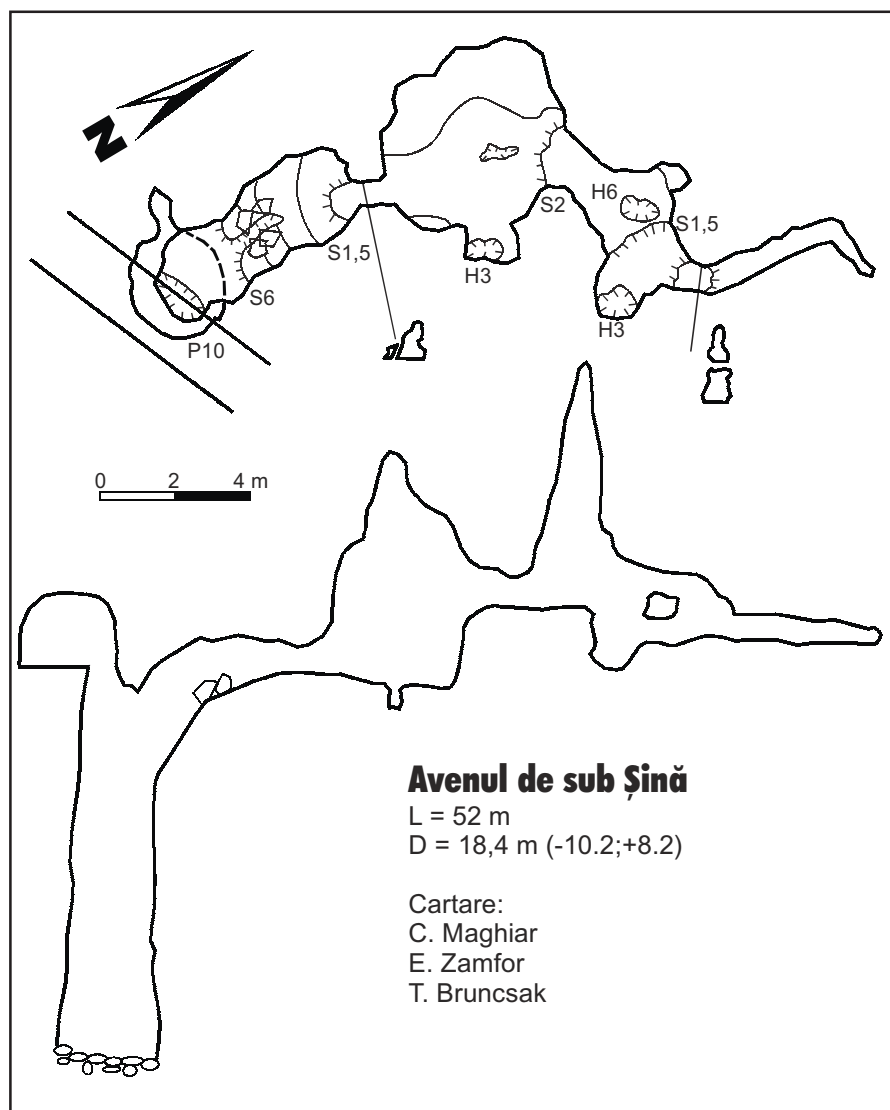
-2 al verticalei se desprinde o ramură ascendentă complexă, care atinge cota de +8,2. Cavitata se află în conexiune genetică cu Peștera Farcu, reprezentând un sector separat de acesta din urmă datorită colmatajelor.

Peștera Farcu (Peștera cu Cristale)

L=251 m D=16(-8,5;+7,5)m

Peștera Farcu, cea mai importantă cavitate din perimetrul cercetat, se găsește la 195 m de la intrarea în galeria minieră. Accesibilă prin intermediul a 3 deschideri, dintre care una este închisă cu o poartă metalică. Peștera este formată în principiu dintr-o galerie cotită, relativ largă și înaltă, cu secțiuni eterogene, la care se racordează un scurt nivel superior și 5 puțuri închise în fund de sac. Raportat la intrarea principală (nr. 3) spre nord se desfășoară o galerie ascendentă meandrată, relativ strâmtă (1-1,5 m), din care la cota +5 se desprinde nivelul superior. Din acel punct galeria își mărește dimensiunile (3/3,5 m) și după 8 m parcurși devine descendentă. Segmentul final al sectorului nordic are 22,5 m lungime, iar dimensiunea galeriei atinge pe alocuri 5/5 m. Galeriei principale i se racordează 4 laterale descendente, terminate cu puțuri închise în fund de sac (3 la număr) respectiv interceptate de galeria minieră.

Sectorul sudic debutează cu o galerie ușor descendentă care se lărgeste progresiv până la 4/4 m, atins în punctul de racord cu nivelul superior. Din acel punct galeria se lărgeste și mai mult, atingând 5/10 m în dreptul unei cupole freactice, pentru a se închide brusc după un parcurs de 39 m. Micul nivel superior este format dintr-o galerie ascendentă, lungă de 19 m, care prin intermediul

unui puț de bușează în sectorul nordic și prezintă în zona mediană o laterală puternic descendentă.

Din punct de vedere morfometric Peștera Farcu are o dezvoltare de 251 m și o denivelare de 16 (-7,5;+8,5) m. Extensia este de 76,5 m, de unde rezultă un coeficient de ramificare egal cu 3,2. Din totalul de galerii 66 m sunt pasaje verticale, valoare care reprezintă 26,2 % din dezvoltare.

Peștera Farcu este o cavitate de tip geodă, fără intrare naturală penetrabilă, care evidențiază doar forme generate de un regim înecat de curgere, neafectate ulterior de remodelarea vadoasă. Cavernamentul s-a format într-o perioadă carstogenetică anterioară în comparație cu cea actuală, în cadrul unui acvifer ale cărui puncte de alimentare și descărcare nu au putut fi identificate. O coborâre bruscă a cotei nivelului de bază local a determinat transferul cavității direct într-un regim fosil, fără trecere prin faza vadoasă.

În momentul descoperirii sale, prin prisma bogăției speleotemelor, Peștera Farcu a fost considerată o adevărată bijuterie, remarcabilă fiind printre altele abundența și mărimea cristalelor de calcit, respectiv existența unor stalactite - macaroană cu lungimi de până la 1,5-2 m. Din nefericire cavitata a fost aproape complet devastată de mineri, care chiar și în zilele noastre mai oferă spre vânzare „suveniruri” din Peștera Farcu.

Peștera 2 din Mina Farcu

L = 8 m; D = +8 m.

Horn escaladat pe o înălțime de 8 m, de unde devine impenetrabil. Ramura descendentă este colmatată cu steril. Hornul este situat la metrul 10 al galeriei planului înclinat.

Peștera 3 din Mina Farcu (P. de la Trolui)

L = 14 m; D = +11 m

P. 3 este un horn larg, bifurcat la cota +4, având ramura descendentă colmatată cu steril. Este situat la metrul 33 al galeriei planului înclinat.

Peștera 4 din Mina Farcu

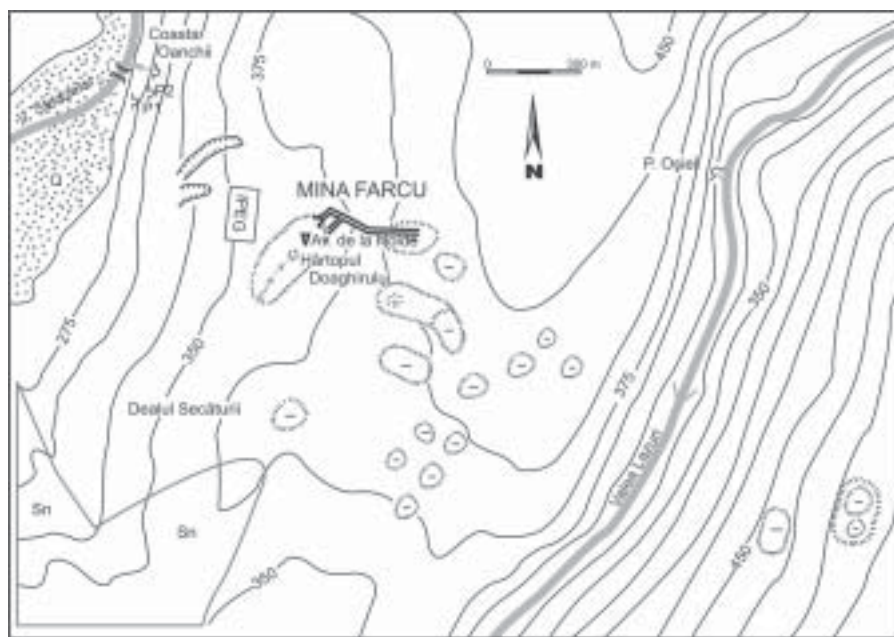
L = 9 m; D = +9 m.

La metrul 38 al aceleiași galerii miniere se găsește un horn cu diametrul de 2 m, accesibil până la cota de +9.

Peștera cu Puț din Mina Farcu (P5)

Peștera a fost interceprată la metrul 47 al galeriei planului înclinat. Sectorul ascendent al peșterii este format dintr-un horn larg, escaladat până la cota +15, de unde continuă mai departe. Sectorul descendent debutează cu un meandru urmat de o galerie largă (în medie 3/5 m), care după 22 m, la cota -7 dă acces la un puț larg, adânc de 40 m. Ultimul segment al galeriei este ascendent, cu podeaua acoperită de blocuri prăbușite, care se termină într-o sală de 5/6 m situată la baza unui horn înalt de 14 m.

Coborârea puțului de 40 m permite accesul la o rețea inferioară activă, parcursă de apele care se pierd în Hârtopul Doaghiului. Puțul are dimensiuni con-

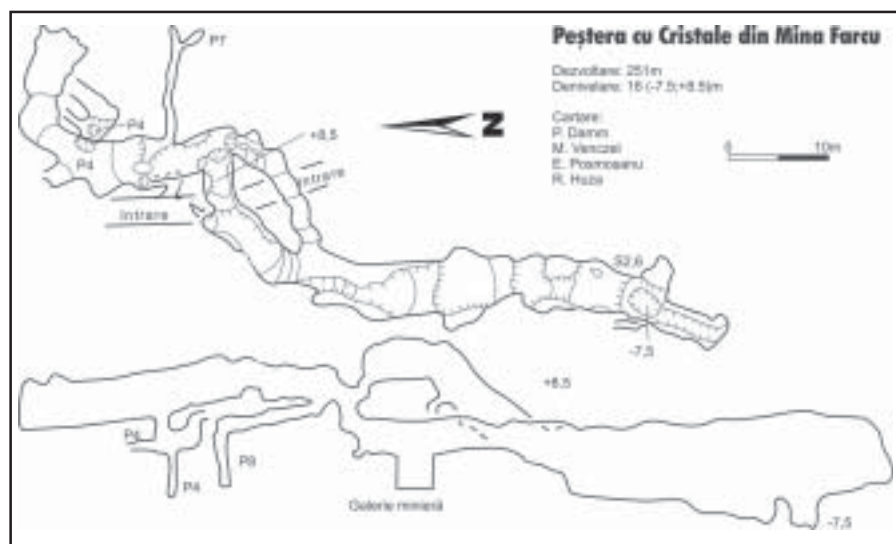
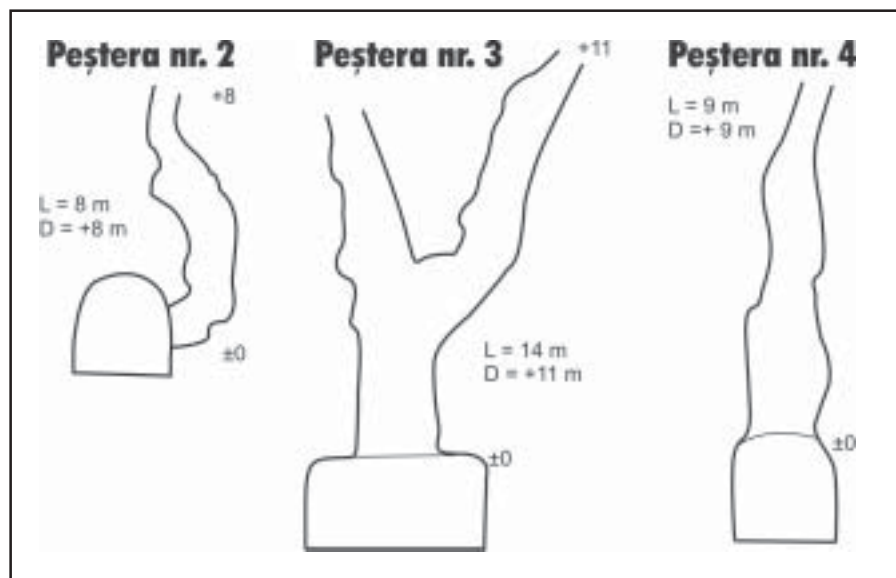

siderabile (6/8 m în medie). La cota -17 m, în peretele puțului se deschide un meandru strâmt, lung de 2 m, care dă

acces la un sistem de puțuri paralele, care deși ajung deasupra sifonului terminal, nu oferă posibilități de ocolire a acestuia.

Galeria activă, slab concreționată are o pantă foarte mică și dimensiunile medii de 3,5/1 m. Cursul subteran provine din 2 sifoane impenetrabile, situate practic sub ponorul din Hârtopul Doaghiului, și se pierde în sifonul aval, de asemenea foarte strâmt (0,4/0,8 m). Din galeria activului, prin intermediul unor meandre, se poate ajunge la baza unor hornuri, parțial escaladate până în prezent.

Din punct de vedere morfologic Peștera cu Puț oferă forme caracteristice unei curgeri cu nivel liber. Geneza cavității a fost influențată de coborârea în trepte a punctului de pierdere al apelor din Hârtopul Doaghiului.

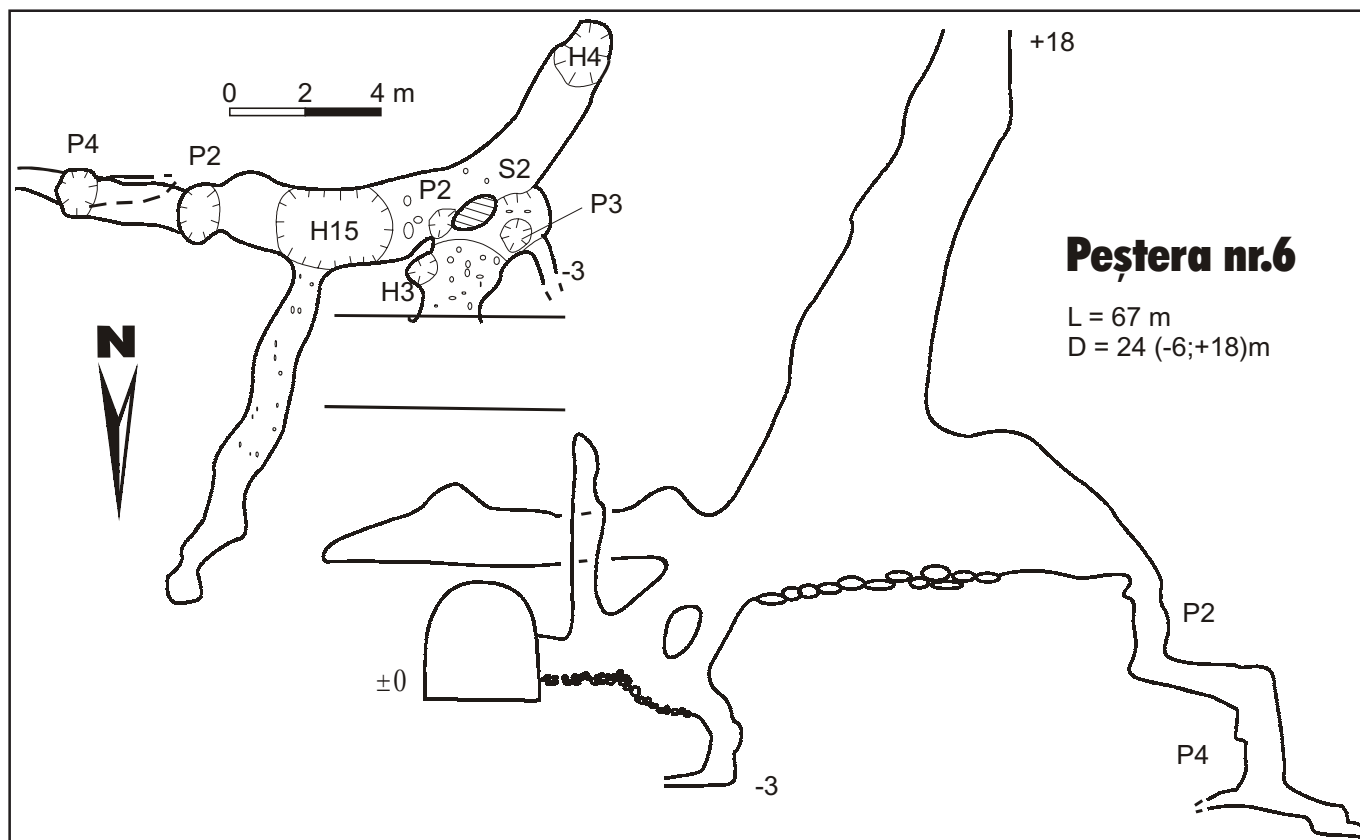
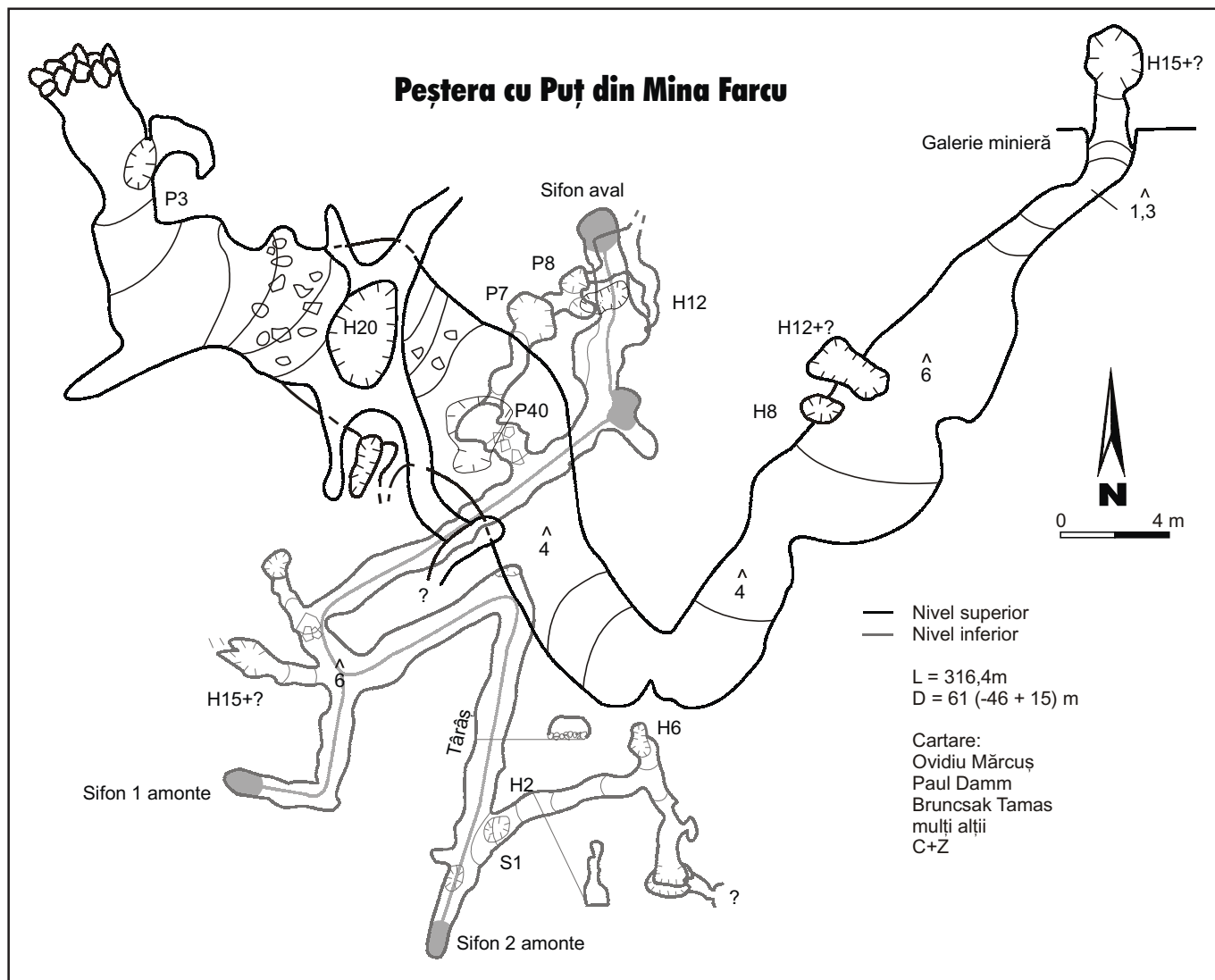

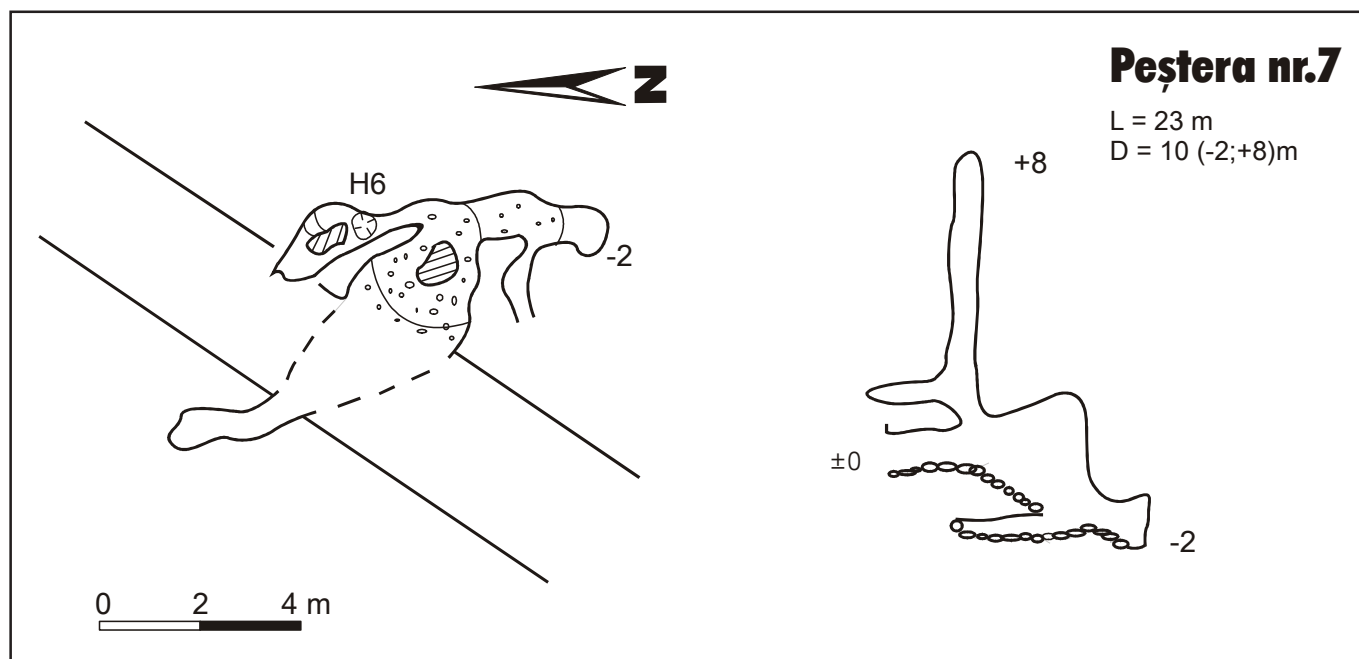
Peștera 6 din Mina Farcu

L = 54 m; D = 21(-3; +18) m

La metrul 123 al galeriei planului înclinat apare o nouă cavitate puternic ascendentă, cu ramura inferioară colmatată cu steril. Peștera debutează cu un sector orizontal care dă acces la un puț de 3 m, urmat de un pasaj impenetrabil. Urcarea unei săritori de 2 m conduce la o galerie cotită, din care se desprind 2 hornuri, urcate pe 4 respectiv 15 m.

Peștera este parcursă de un curs activ cu debit infim care provine din hornul de 15 m și se pierde în pasajul impenetrabil de la -3. Cavitataea oferă elemente de morfologie freatică, afectate ușor de remodelarea vadoasă.

Peștera 7 din Mina Farcu

L = 23 m; D = 10 (-2;+8) m

La 10 m distanță față de Peștera 5 se găsește o cavitate formată în regim freatic, aflată în conexiune genetică cu precedenta. Peștera este formată dintr-o galerie descendentă, la care se racordează un mic nivel superior și un horn circular înalt de 6 m. La cota -2 apar helictite din aragonit.

Peștera din Oșiel

L = 58 m; D = +8 m

Peștera din Oșiel (Rusu, 1988) este situată în versantul drept al Văii Lazuri, la 2,2 km amonte de capătul satului Lazuri. Intrarea de 1 / 2 m, situată la baza unui abrupt, dă acces la o galerie unică, meandrată, care se termină după 47 m la cota +1 în dreptul unei prăbușiri.

Concluzii

Zona Farcu pe o suprafață redusă de teren, doar 4,5 kmp, prezintă o varietate a formelor exo- și endocarstice.

Dolinele și uvalele, deși au o densitate mai mică în comparație cu alte regiuni ale masivului, sunt de mari dimensiuni, versanții fiind adesea acoperiți de o pătură de sol propice agriculturii. Lapiezurile sunt omniprezente, dar în marea majoritate sunt aproape complet acoperite de pătura de alterări.

Dintre cele 13 peșteri inventariate care cumulează 839 m dezvoltare și 155,2 m denivelare, doar 4 au intrări naturale penetrabile, restul fiind interceptate accidental de către galeriile Minei Farcu. Peșterile s-au format în

cadrul a două perioade de carstificare distincte: Pleistocen inferior pentru Peștera Farcu, Avenul de sub Șină și peșterile 5-6 din Mina Farcu dezvoltate predominant pe orizontală, în cadrul unui regim înecat de curgere, respectiv Pleistocen mediu - Holocen pentru restul cavităților cu dezvoltare preponderent pe verticală. ■

Bibliografie

- Ionescu G., Ionescu C. (1991): *Considerations on the morphology and genesis of the Jurassic paleokarst in Farcu Hill area (Southern Pădurea Craiului Mountains, Romania)*, Theoretical and Applied Karstology, vol 4, pp. 33-40.
- Rusu T. (1988): *Carstul din Munții Pădurea Craiului*, ed. Dacia, Cluj.

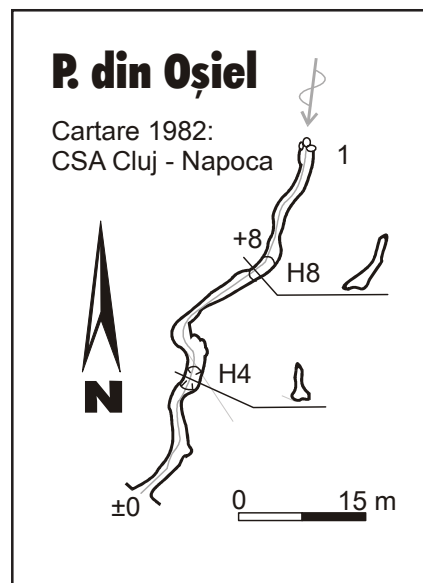

Foto Dan Pitic